

## HZ. MUHAMMED'İN ÖRNEK KİŞİLİĞİNİN İNSANLIĞA YANSIMASI

Prof. Dr. Fahri KAYADİBİ\*

### ÖZET

Hiz. Muhammed'in örnek kişiliği insanlık için bir modeldir. O'ndan insanlığın alacağı çok şey vardır. Ahlakı, doğruluğu, güvenilirliği adaleti, cömertliği temizliği, çalışkanlığı, nezaketi, affediciliği, tevazusu, cesareti, güzel davranışları, sevgi ve saygısı ve diğer güzel vasıflarıyla insanlığa örnektir.

Yeter ki insanlık O'nun örnek kişiliğini iyi tanısun. Tanıdıkça ve öğrendikçe O'nu örnek almak isteyecektir.

### SUMMARY

#### THE REFLECTION OF THE SAMPLE CHARACTER OF PROPHET MOHAMMED TO HUMANKIND

The sample character of Prophet Muhammed is a model for humankind. Humankind finds in His character many things to profit. His morals, rectitude, safety, justice, generosity, purity, studiousness, politeness, forgiveness, modesty, courageousness, well- behaviours, love- respect and the others is a model for humankind.

Knowing and learning his sample character, humankind will want to take him as a model.

\*\*\*

### GİRİŞ

İslam dini , bütün insanlığın din ihtiyacını karşılamak üzere vahy edilmiş bir dindir. Bu dinin peygamberi Hz. Muhammed de bütün insanlık için gönderilmiş son peygamberdir. İslâm Dini O'nun tarafından insanlığa tebliğ edilmiş ve öğretilmiştir. Fakat tebliğ ve öğretimde en önemli esas onun örnek kişiliğidir. O ve onun getirdikleri hep çağların önünde olacaktır. O, yalnız günün değerlerine hitap eden bir Peygamber değildir. Kıyamete kadar bütün çağlara hitap edecektir. Bu sebeple her çağ bu şerefli Peygamber'i kucaklayacak ve azami kapasitesini zorlayarak mümkün olduğunun en fazlasını alarak ondan istifade etmeye çalışacaktır. Çünkü ondan insanlığın alacağı çok şeyler vardır. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de bu gerçek:

*“Alah'ın Resûlünde sizin için en güzel örnek vardır”<sup>1</sup>. “Peygamber size neyi getirmiş ve emretmişse, onu alın (yapın); neyi yasaklamış ise ondan*

\* İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

sakinin".<sup>2</sup> "Sevgili Peygamberim, şüphesiz ki sen en evrensel ahlâk üzerindesin."<sup>3</sup> Anlamındaki âyetlerde dile gelir. O'nun örnek kişiliği ve ahlaki üzerine insanlığın dikkati çekilmiştir. Bunun için O'nun hayatı, davranışları ve örnek kişiliğini insanlığın çok iyi tanınması lâzımdır. O'mı tanıtan çeşitli dillerde kütüphaneler dolusu eserler vardır. Yaşayışının her safhası en ince noktalarına kadar gün ışığına çıkarılmıştır. Yeter ki iyi incelensin ve öğrenilsin. Onun örnek kişiliğinden alınacak çok şey vardır.

O, bütün varlık alemine rahmet olarak gönderilmiştir: "*Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.*"<sup>4</sup> denilmesi onun geçmiş ve gelecek çağları kapsayan bir evrensellik (cihan şümûl) yönünü açıkça ortaya koymaktadır. Hz. Muhammed'in evrenselliği bütün alemleri ve bütün insanlığı kapsar. O, görevi gereği getirdiği değerlerle bütün alemlere rahmet, merhamet, şefkat, iyilik, güzellik kaynağı olmuştur ve kıyamete kadar da olacaktır. Yeter ki insanlık O'nun vahy yoluyla getirmiş olduğu evrensel değerleri anlayarak yaşamasını bilsin.

Cenab-ı Hak, Hz. Peygamberi anlatırken: "*Andolsun, içinizden size öyle bir Elçi geldi ki sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir; size düşkün, mü'minlere şefkatli, merhametlidir.*"<sup>5</sup> der. Görülüyor ki O, tüm insanların üzülmelerinden ve sıkıntı duymasından rencide oluyor .

İsmail Hakkı Bursevî bu noktayı anlatırken şöyle diyor: Hz. Peygamber bütün insanlığı sevinçleri ve kederleri ile kendi vicdanında temsil eden bir küllî varlık demektir. Onun için insanoğlunun hangi iklim ve köşede ve hangi zamanda ayağına bir diken batsa Hz. Peygamber onun acısını varlığında hisseder. Böyle olduğu içindir ki kendisini taş yağmuruna tutan putperestlere dahi benim kavmim diye hitap etmiş ve onlar için de iyilik ve güzellik dilemiştir. Demek ki onlar da onun varlığında birdir, hücre durumundadır ve bunun için onlara güzellik dilemiştir. İşte evrenselliğin boyutları ve özü buradadır. Marifet bütün insanların sevinçlerini ve kederlerini kendi vücudunda duyabilmektir. Onlar kendileri için değil, başkaları için yaşar ve uğraşır, insanlık için çırpınırlardı. Bu çırpınışları kıyamete kadar gelecek bütün nesilleri kuşatmaktaydı. Varlıkları, insanlığın mutluluğu içindi.

İşte böylesine bir ölçüde insanlığa kendisini adanmış bu büyük insanın örnek kişiliği ile dünyamıza kazandıracığı hususiyetlerin özelliğini ve hacmini tam olarak kim çizip aktarabilir? Onun örnek kişiliğinden insanlığın alacağı çok

<sup>1</sup> Ahzâb, 21

<sup>2</sup> Haşr, 7.

<sup>3</sup> Nun, 4.

<sup>4</sup> Enbiya, 107.

<sup>5</sup> Tevbe, 128.

şeyler vardır. Biz burada anlayabildiğimiz kadar onun örnek kişiliği ile insanlığa ışık tutan bazı özellik ve güzelliklerini aşağıdaki başlıklar altında gücümüz nispetinde anlatmaya çalışacağız.

#### A- Tevhid Akidesi Açısından

Hz. Muhammed (s.a.v.)'in insanlığa kazandırdığı en önemli husus diğer peygamberlerin de getirdiği ve zamanla unutilan Tevhid Akidesi (Tek Allah inancı)'dir. Yaradınım unutmuş olan insanları yaradım ile tekrar buluşturmasıdır. İnsanları, kula kulluktan kurtarması, Allah (c.c.) a'kul olma şerefine kavuşturmasıdır ve elleriyle yaptıklarına, bazı canlı ve cansız varlıklara tapınma zavallılığından uzaklaştırmasıdır.

Hz. Ömer, İslam'dan önceki cahiliyet devrinden bahsederken: "...O zaman iki adetimiz vardı. Bunlardan birini hatırladıkça gülerim. Ötekini andıkça göz yaşlarım ırmaklar gibi akar. Güldüğüm adet şudur: Helvadan mabudlar yapar, onlara tapardık, acıkınca da o taptıklarımızı yedik. Öteki adet de kızlarımızı diri diri toprağa gömmektir. Bu melûn âdeti yetişmiş bir kızımı diri diri toprağa gömerek tatbik etmişim." diyerek kızını nasıl gömdüğünü tasvir eylesenmiş ve hüngür hüngür ağlamış. İşte bu durum Hz. Peygamberin insanlığı ne gülünç bir durum ve ne acıklı bir vahşetten kurtardığı en güzel şekilde ifade etmiyor mu?

Tevhid akidesine kavuşmuş insanlar, aynı zamanda diğer güzellikleri kabule uygun duruma gelmiş demektir.

#### B- Eğitim-Öğretim ve Bilim Açısından

##### 1-Eğitim-Öğretim ve Bilime Önem Vermiştir

Hz. Peygamber, insanlığa en önemli ışığı eğitim-öğretim ve bilim açısından tutmuştur. Esasen Cenab-ı Allah, Peygamberlerine gönderdiği vahiy yoluyla yarattığı insanın eğiticisi olmuştur. Bu sebeple Kur'an-ı Kerim'in ilk ayeti, Yüce Allah'ın Peygamberine ilk hitabı "Oku" emri olmuştur. Alak suresinin başında yer alan ayetlerde, "*Seni yaratan Rabbinin adıyla oku. O, insanı kan pıhtısından yarattı. Oku Rabbin, nihayetsiz kerem sahibidir. O, kalemlerle yazmayı öğretendir. İnsana bilmediği şeyleri O öğretti.*"<sup>6</sup> buyurmuştur. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de Allah Teala'nın Hz. Adem'e bütün isimleri öğrettiği,<sup>7</sup> Davut (a.s.)'a zırh-elbise sanatını öğrettiği<sup>8</sup> zikredilmektedir. Esasen

<sup>6</sup> Alak, 1-5.

<sup>7</sup> Bakara, 31.

<sup>8</sup> Enbiya, 80.

Yüce Allah'ın bir sıfatı olan "Rab" kelimesinin terbiyeci-egitici anlamına geldiğini göz önünde bulundurursak Rabbimizin eğitim-öğretime ne büyük önem verdiğini daha iyi anlamış oluruz. Buna paralel olarak Hz. Peygamber de: "Allah beni bir muallim (öğretici), olarak gönderdi."<sup>9</sup> diyerek kendisinin insanları eğiten bir öğretici olduğunu açıklamıştır. Nitekim Peygamberimizin (s.a.s.) hayatına baktığımızda 23 yıllık peygamberliğinde insanları eğitmek, öğretmek ve doğru yola getirmek için geçtiğini görürüz.

Hicretten önce Mekke devrinde eziyet ve işkence devri olmasına rağmen Hz. Peygamber eğitim ve öğretim faaliyetlerini çoğu zaman gizlice evlerde toplamp yapıyordu.

Hicret'le Medine'ye varır varmaz burada bir mescit inşa ettirdi. Bu mescitte namaz için bir bölüm, eğitim-öğretim faaliyetleri için Suffa denilen ayrı bir bölüm ve kendi ailesi için de üçüncü bir bölüm yaptırdı. Eğitim-öğretim hizmetlerine ayrılan Suffa bölümünde bizzat kendisi dersler veriyordu. Okuma-yazmayı ve diğer ilimleri öğrencilere öğretmek için Ubade Bin Sabit ve Sa'd b. As gibi zevatı faal öğretmenlik görevi ile görevlendirmiştir.

Bedir savaşında esir olarak karşı taraftan ele geçen her bir kimse için 4.000 dirhem kurtuluş akçesi takdir edilmiş iken, okuma- yazma bilenlerden her birisi Medineli 10 müslümana bunu öğretmek karşılığında hürriyetlerine kavuşmuşlardır.

Hz. Peygamber, bir yandan bilenlerin bildiklerini bilmeyenlere öğretmelerini emrederken diğer yandan da ihtiyaç duyulan bölgelere öğretmenler göndermiştir. Böylece eğitim ve öğretimde bizzat kendileri insanlığa örnek olmuştur.

## 2-Eğitim-Öğretimde Kadın- Erkek Ayrımının Olmaması:

İlk İlahi emir "Oku" ayırmısız her iki cins için geçerlidir. Buna paralel olarak Peygamberimiz. "İlim kadın ve erkek üzerine farzdır"<sup>10</sup> demiştir. Eğitim-öğretim ve bilimi teşvik eden bütün hadislerde kadın-erkek ayrımı yapılmamıştır. Bu yönüyle de çağımıza örnek olmuştur.

## 3-Çocukların ve Gençlerin Eğitimine Özel Önem Vermesi:

Toplumların geleceği, çocukların ve gençlerin eğitim derecesi ile orantılıdır. Hz. Peygamber, ailelerin gençlere ok atmak, yüzmek, hesap, tıp,

<sup>9</sup> İbn Mace, *Sünen*, Mukaddime, Nr. 29.

<sup>10</sup> Muhammed b. Abdullah el-Hatib Tebrizî, *Mışkat'ül-Mesabih*, Beyrut, s. 85.

neseb ve Kur'an okumak gibi hem maddî ve hem manevî alanlarda eğitmelerini tavsiye ve emir buyurmuştur.

-“Çocuklarınıza hoş muamelede bulunun ve onları güzel terbiye edin (eğitin).”

-“Hiçbir ana-baba çocuğuna güzel terbiyeden (eğitimden) daha iyi bir miras bırakamaz.” (250 Hadis) diyerek anne-babaların en önemli işinin çocuklarının eğitimi olduğunu belirtmiştir.

Çocukları yaşayacakları zamana göre eğitime konusunda da Hz. Ali: “Çocuklarımızı içinde bulunduğunuz zamandan ziyade, gelecek için hazırlayıp yetiştiriniz. Çünkü onlar, sizin zamanınız için değil, gelecek zaman için yaratılmışlardır.”<sup>11</sup> diyerek çocukların eğitim yoluyla yaşayacakları zaman için hazırlanmasını istemiştir.

#### 4- Ömür Boyu Eğitim:

Hz. Peygamber: “Beşikten mezara kadar ilim tahsil ediniz.”<sup>12</sup> Diyerek bilginin ve eğitimin ömür boyu olmasını emretmiştir.

Günümüzde hayat boyu eğitim düşüncesi modern eğitimin bir gereğidir. Çünkü dünya devamlı yenilenip değişmektedir. İnsanlar gelişen ve değişen dünyaya ayak uydurmak durumundadırlar. Teknoloji o kadar hızlı değişiyor ki; bazı meslek alanlarında, bir yıl önceki bilgi yetersiz hale gelebiliyor. Bu hıza uyabilmek için, ülkelerin öğrenme faaliyetlerini hayatları boyunca devam ettirmek gerekiyor. Bu da ancak ömür boyu eğitim yoluyla olmaktadır. Hz. Peygamber: “İki günü birbirine eşit olan zarardadır.”<sup>13</sup> diyerek eşitliği bile reddedip devamlı yenilenmeyi istiyor. Bu da devamlı eğitim ile insanın mesleğinde uzmanlaşması ve yeni metotlarla az zamanda çok üretimle mümkündür.

Hz. Peygamber'in eğitim-öğretim ve bilim hakkında emir ve tavsiyeleri çoktur. O, sanki “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”<sup>14</sup> anlamındaki ilahî vahye insanların kulak vermelerini devamlı şekilde hatırlatmıştır. Bu konuda çağımıza ışık tutan bazı sözlerini şöyle sıralayabiliriz:

-“İlim Çin'de dahi olsa öğreniniz.”<sup>15</sup>

<sup>11</sup> Ahmet Hamdi Akseki, *İslam Ahlakı*, İstanbul, 1968, s.202

<sup>12</sup> Şeyh Mensur Ali Nasır, *Tac Tercümesi*, Mısır, 1971, c.1, s. 65

<sup>13</sup> ed-Deylemî, *el-Firdevs*, Beyrut 1986, c. 3, s. 611.

<sup>14</sup> Zümr,9.

<sup>15</sup> Beyhaki, *Şuabu'l-İman*, Beyrut 1890, c. 2, s. 254,

-“İlim mü'minin kaybolmuş malıdır; onu nerede bulursa alır.”<sup>16</sup>

-“En faziletli sadaka, müslümanın ilim öğrenip sonra onu müslüman kardeşine öğretmesidir.”<sup>17</sup>

-“Allah'ım fayda vermeyen bilgiden sana sığınırım.”<sup>18</sup>

-“Ya alim (öğretici) ol, ya öğrenci ol veya dinleyici ol; dördüncü olma helak olursun.”<sup>19</sup>

-“Kim ilim yoluna girerse Allah da onunu cennete giden yolunu kolaylaştırır.”<sup>20</sup>

Bu konuda söylenmiş daha çok hadis vardır.

O, tebliğini yaparken en güzel eğitici metotları kullanmıştır. Cenab-ı Allah'ın: “Resûlüm! Sen Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır”<sup>21</sup> hitabına devamlı uygun hareket etmiştir. Eğitimde sevgi, saygı, şefkat ve örnek olma motifini ön plana çıkarmıştır. Asla şiddet kullanmamıştır. “Allah Teâlâ beni şiddet uygulayan (muannif) birisi olarak göndermedi; bilakis eğitici ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi.”<sup>22</sup> buyurmuştur.

### C- İnsan Hakları Açısından

Hz. Muhamad (s.a.s.)'in Peygamberlik görevi ile gönderildiği zaman kız çocukları diri diri toprağa gömülmekte, kadın ve köleler insan sayılmayarak pazarlarda bir eşya gibi satılmakta ve toplumda her türlü haksızlık ve eşitsizlik hakim durumdaydı. Daima güçlü haklıydı. 23 yıl boyunca toplumdaki bu vahşet ve dengesizliği ortadan kaldırmak için mücadele etti. 7 Mart 632 tarihinde irad ettiği Veda Hutbesi 23 yıldan beri yaptığı ilahi duyurunun ana noktalarını özet bir şekilde vurgularken insan hakları konusunda da şu önemli hususları dile getiriyordu:

Ey İnsanlar!

Canlarınız, mallarınız, ırzlarınız mukaddestir; her türlü tecavülden masundur...

<sup>16</sup> Muhammed b. Abdullah el-Hatib Tebrizî, *Mişkatü'l-Mesabih*, Beyrut, s. 90.

<sup>17</sup> *el-Fethu'l-Kebir*, c. 1, s. 120.

<sup>18</sup> İbn Mace, *Sünen*, c. 1, s. 92.

<sup>19</sup> İbn Mace, a.g.e., 229.

<sup>20</sup> Buharî, *Sahih*, c. 1, s. 25.

<sup>21</sup> Nahî, 125.

<sup>22</sup> İbn Hanbel, c. 3, s. 328.

Rabbimizin huzuruna çıkarılacaksınız. Her türlü tutum ve davranışlarınızdan dolayı hesaba çekileceksiniz...

Ribanm her türlü kaldırmıştır...

Ne zulmediniz, ne de zulme uğrayınız...

Kadınların haklarına riayet ediniz...

İnsanlar arasında üstünlük, ancak takva iledir...

Bir başkasının sahip olduğu hakka tecavüz etmek, memnudur. Meğer ki gönül rızasıyla kendisi vermiş olsun...

Nefsinize de zulmetmeyiniz; nefsinizin de üzerinizde hakkı vardır...

Suç işleyenin suçundan dolayı ancak kendisi sorumludur. Suçtan dolayı, failden başka kimsenin sorumluluğu cihetine gidilemez.

Size bir emanet bırakıyorum: Siz, ona sıkı sarıldıkça, yolunuzu hiç şaşmazsınız. O emanet de Allah'ın Kitabı Kur'an'dır.

Cenab-ı Hakk, her hak sahibinin hakkını Kur'an'da belirlemiştir.

Hz. Peygamber'in Veda Hutbesinde özetlediği bu önemli hakları, ancak 10 Aralık 1948 tarihinde toplanan Paris Kongresinde Birleşmiş Milletler Teşkilatına üye devletler tarafından 48 ülkenin olumlu oyuyla kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde görmekteyiz. Bu tarihi belgeyle ırkçılık, kölelik ve işkence, insanlık aleyhine işlenen suçlar olarak kabul edilmiş ve yasaklanmıştır. Buna rağmen seyahat hürriyeti, özel hayatın gizliliği, din ve vicdan özgürlüğü, kadın-erkek eşitliği, sosyal güvenlik gibi bazı hakların günümüzde gelişmiş görülen bazı ülkelerde bile ihmal edildiğini görmekteyiz.

### 1-Kadın Haklarını Ön Plana Çıkarması:

Hz. Peygamber kadınların haklarını ilk defa savunan ve ön plana çıkaran kişidir. Ezilen ve horlanan kadını bir insan olarak ele almış ve ona haklar tanıyarak kişiliğini ön plana çıkarmıştır. Bu işi yaparken önce kız çocuklarını erkek çocuklarla eşit statüye getirmiştir. İslam Dininin doğduğu sırada, Araplar arasında kız çocuğuna karşı davranışlar sosyal bir problem haline gelmiş ve hatta cinayet şeklini almıştı. Câhiliye döneminde kız çocuğu ailede maddî bakımdan bir yük, sosyal bakımdan da bir utanç kaynağı kabul edilirdi. Bunun için çoğu zaman daha çocukken öldürülürlerdi. Kura'n-ı Kerim'de câhiliye insanının kız çocuğuna karşı tutumu kötülenmiş, öldürülmeleri şiddetle

kınanmış ve yasaklanmıştır.<sup>23</sup> Hz. Peygamber de kız çocuğuna özel önem vererek kız çocuğu yetiştirenleri övmüştür.<sup>24</sup> Kız çocuğunu hakir görmeyi ve ona karşı kötü duygu ve düşünceler beslemeyi yasaklamıştır.<sup>25</sup> Aynı zamanda kız çocukların yetiştirenlerin büyük mükâfat ve sevaba kavuşacağı vurgulanmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de kadın ve erkek; inanç, Allah'a itaat, ibadetler, doğruluk, sabır, yardım, namusu koruma, tevazu, Allah'ı anma ve diğer mükellefiyetler hususlarında hep eşit olarak kabul edilmiştir.<sup>26</sup> Erkeğin aklı, malı, dini, nesli ve namusu nasıl mukaddes ise, aynı değerler kadın için de mukaddesdir. Hatta neslin devamı ve eğitiminde kadının rolünün erkekten fazla olduğu bir gerçektir. Erkek çocuğunu da kız çocuğunu da kadın dünyaya getirir ve her ikisini de öncelikle anne eğitip yetiştirir.

Hz. Peygamber, ilim öğrenilmesi konusunda kadın-erkek ayrımı gözetmemiştir.<sup>27</sup> Kur'an-ı, kadın-erkek ayırt etmeden bütün insanlara tebliğ etmiştir.<sup>28</sup> Hz. Peygamber döneminde kadınların Cuma namazlarına katıldıkları da görülmektedir.<sup>29</sup>

"Kadınlarla iyi geçinin"<sup>30</sup> mealindeki âyet-i kerîme Hz. Peygamber'in hem aile hayatında uygulama alanındaki yerini almış ve hem de bununla ilgili sözleri sahabilere verdiği emir ve tavsiyeler arasında önemli yer tutmuştur.

Kadınların dövülmemesini, kötü sözlerle tahkir edilmemesini, terk edilmemesini ve onlara karşı saygılı- nazik davranılmasını daima telkin etmiştir. "*Kadınları ancak kötüleriniz döver.*"<sup>31</sup> diyerek dövme kabahitini ancak kötülerin yapabileceğini vurgulamıştır.

Kadınların hakları ve eşitliği konusunu ön plana çıkarması hususunda Peygamberimizin daha bir çok faaliyetleri vardır. Bu konuda yazılmış pek çok eserler de vardır. Biz burada Hz. Peygamber'in bu konudaki hassasiyetini ve çağlara kadın hakları konusunda nasıl bir imaj sunduğunu ve ışık yaktığını vurgulamak istedik.

<sup>23</sup> Nahl, 58-59.

<sup>24</sup> Tirmizî, IV, 318 vd.

<sup>25</sup> İbn Hanbel, IV, 151.

<sup>26</sup> Ahzâb, 35.

<sup>27</sup> İbn Mace, I, 81.

<sup>28</sup> İbn İshak, *es-Sîre*, tah. Muhammed Hamidullah, Konya 1981, s. 128.

<sup>29</sup> İbn Sa'd, VIII, 216.

<sup>30</sup> Nisa, 19.

<sup>31</sup> İbn Sa'd, VIII, 204.



## 2-Çocuk ve Gençler:

Çocuklara ve Gençlere derin bir sevgi ve şefkat besleyen Hz. Peygamber, onların seviyelerine inerek onların sorunlarına eğilmiştir. Çocukları kucacağına alıp okşardı. Bir defasında torunu Hz. Hasan'ı öperken yanında duran Akra B. Hâbis onu görür ve "Siz çocukları öper misiniz? Benim on çocuğum var, hiçbirini öpmedim" der. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona "Merhamet etmeyene merhamet olunmaz" der. Gene "Siz çocukları öper misiniz? Biz öpmeyiz" diyen bir kişiye "Allah senin kalbinden merhameti kaldırıdıysa ben ne yapabilirim" diye tepkisini gösterir.<sup>32</sup> Çocukları daima hoş tutmuş, namaz kılariken, hutbe okurken bile onlara karşı hoş davranışlarını sergilemiştir. Onun torunu kucığında iken namaza geldiği, çocuğu bırakıp namaza durduğu, secdede iken çocuğun sırtına binmesi üzerine secdeyi uzattığı, gene namazda omuzuna binen çocuğa şefkat gösterdiği<sup>33</sup> nakledilmektedir.

Hz. Peygamber çocuk ve gençlere selam verir, onlarla ilgilenir ve hatırlarını sorardı.<sup>34</sup> Bayram namazının kılınacağı yere (musallâ) kadımlarla birlikte çocuklar da çıkarlardı.<sup>35</sup> Onların haklarının korunmasını istemiştir. Savaşlarda kadınların ve çocukların öldürülmesini özellikle emretmiştir.<sup>36</sup> Bir defasında malının tamamını Allah yolunda harcanmak üzere vasiyet etmek isteyen Sa'd B. Malik'in bu tavrını hoş karşılamamış ve "Çocuklarına ne bıraktın?" diye sormuş, bir şey bırakmadığını öğrenince de malının onda dokuzunu çocuklarına bırakmasını söylemiştir. Sa'd B. Mâlik'in ısrarı üzerine üçte birini vasiyet etmesine müsaade etmiş, fakat onu bile çok bulduğunu belirtmiştir.<sup>37</sup> Çocuklar arasında adaletin gözetilmesini "Allah'tan korkun ve çocuklar arasında adaleti gözetin"<sup>38</sup> diyerek açıkça istemiştir. Çocuklara mal bağışlanmasında âdil davranılmamasını zulüm olarak değerlendirmiştir.<sup>39</sup> Bir defasında kendisine gelen bir heyetin eşyalarını bekleyen çocuk yaştaki Amr B. Etheni'e eşyaları beklediği için hakkını bahşiş olarak veririr.<sup>40</sup> Böylece çocukların haklarının korunmasının gereğini gösterir.

<sup>32</sup> Buhârî, VII, 75; Tirmizî, IV,318.

<sup>33</sup> Buhârî, VII, 74-75; İbn Hanbel, VI,467.

<sup>34</sup> İbn Mâce, II, 1220.

<sup>35</sup> Buhârî,II, 8.

<sup>36</sup> Buhârî, IV, 21; Mâlik I, 447-448.

<sup>37</sup> Tirmizî, IV, 305-306.

<sup>38</sup> Buhârî, III, 133-134.

<sup>39</sup> Müslim, II, 1243.

<sup>40</sup> Vâkidî, III, 979-980.

Çocukların eğitilerek terbiye edilmesini anne-babaların çocuklarına bırakacağı en güzel miras olacağını belirtmiştir.<sup>41</sup>

Hız. Peygamber'in kendi gençliği bütün gençlere örnek niteliktedir. Onun "el-Emîn=güvenilir" lakabını aldığı devir gençlik devridir. Peygamber olduktan sonra da vahy kâtiplerini gençler arasından seçmiş ve gençlere bir çok önemli görevler vermiştir. Kıyamet gününde arşın gölgesi altında mutlu olacaklar arasında, gönlü Allah'a bağlı, severek Allah'a ibadet eden gençleri de saymıştır.<sup>42</sup> Günümüz gençliğinin onun gençliğinden alacağı çok motifler vardır.

### 3-Yaşlılar:

Hız. Peygamber çocuklara ve gençlere karşı nasıl hareket edileceğini çok güzel şekilde izah ederken yaşlılara karşı da nasıl davramlaçağını da vurgulamıştır. Çocuklar, gençler ve ihtiyarlar arasında olması gereken sevgi-saygı ve kaynaşmanın gereğini şu sözleriyle çok güzel ifade etmiştir:

-“Küçüklerine merhamet etmeyen ve büyüklerin hakkını bilmeyen bizden değildir.”<sup>43</sup>

-“Herhangi bir genç, yaşından dolayı bir ihtiyara saygı gösterirse, Allah da ihtiyarlığında ona hizmet edecek kimseler yaratır.”<sup>44</sup>

Şüphesiz yaşlılar, bilhassa yaşlı anne-babalar çocuklarından, başta ilgi ve saygı olmak üzere çok şeyler beldeler. Onların beklentilerini hayal kırıklığına dönüştürmemek için güç ve imkânlar nispetinde yapılabilecek görevleri yerine getirmek gerekir.

### 4-Yetim Hakları:

Hız. Peygamber, bizzat kendisi de yetim olarak büyümüştür. Bu nedenle yetimliğin ne demek olduğunu, yetimlerin haklarının önemini en iyi bilendir. Bunun için cahiliye döneminden beri türlü haksızlıklara uğratılan ve boynu bükük bırakılan yetimlerin haklarının korunmasını istemiştir. Kur'an-ı Kerim'de “O, seni yetim bulup barındırmadı mı?”<sup>45</sup> buyurularak bizzat Hız. Peygamber'in yetim olarak büyüdüğü vurgulanmaktadır. Gene Duhâ sûresinde

<sup>41</sup> Tirmizî, IV,337.

<sup>42</sup> Buharî, I, 160-161.

<sup>43</sup> İbn Hanbel, II, 185.

<sup>44</sup> Tirmizî, IV, 372.

<sup>45</sup> Duhâ,6

“Yetimi sakın ezme!”<sup>46</sup> denilerek şahsında yetime iyi davranılması istenmektedir.

Anlatacağımız şu olay, İslam dininin dul ve yetimlerin haklarını korumaya verdiği önemi göstermektedir.<sup>47</sup> Ensârdan bir adam (Evs B.Sabit) ölür, geride bir dul hanım ve üç yetim kız bırakır. Ölen kişinin hiç oğlu yoktur. Amcası oğulları, onun malının tamamını alırlar. Dul kadına ve yetim üç kızı bir şey vermezler. Kadın, durumu Hz. Peygamber’e şikayet eder. Hz. Peygamber, onlara adam gönderir. Varisler malın kendilerine ait olduğunu söylerler. Çünkü Arap adetine göre, mirasa yalnız ölenin erkek akrabası vâris olurdu. Bu olay üzerine şu âyet-i Kerîme nazil olur: “Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır; ana babanın ve yakınların bıraktıklarından kadınlara da bir pay vardır...”<sup>48</sup> Bu durum hem kadın hem de yetim haklarının ne kadar önemli olduğunu açıkça göstermektedir.

Kur’an-ı Kerim’de: “Haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler şüphesiz karınlarına ancak ateş tıkmış olurlar.” ve “Rüşt çağına erişinceye kadar, yetimin malına, sadece en iyi tutumla yaklaşın”<sup>49</sup> denilerek yetim malı yiyenlerin karınlarına ateş dolduracakları belirtilmiş ve yetimlerin malları korunması istenmiştir.

Beşîr b. Akrebe adlı sahabî , henüz çocuk iken, babası Uhud savaşında şehit düşer. Bunun üzerine Hz. Peygamber Beşîr’i ziyaret eder. Onun ağladığını görür. Bunun üzerine “Ağlama, ben baban, Aişe de annen olsun istemez misin?” diyerek onu teselli eder. Beşîr de “Evet” cevabını verir.<sup>50</sup>

Hz. Peygamber, içinde yetim barındıran ve yetime iyi davranılan eve büyük önem verir ve bu konuda şöyle demiştir: “Müslümanların evleri arasında en iyisi içinde kendisine iyi davranılan yetim bulunan evdir. En kötüsü de, içinde yetim bulunup da kendisine kötü davranılan evdir.”<sup>51</sup> demiştir. Bir diğer sözünde de: “Kim Allah rızası için bir yetimin başını okşarsa, elinin dokunduğu her saç sayısınca iyilik yazılır. Kim yanında bulunan yetim erkek veya kız çocuğa iyi davranırsa ben ve o, cennette şu ikisi (parmaklarını birleştirerek) gibidir.”<sup>52</sup> buyurarak yetime iyi davranmanın durağının cennet olacağını belirtmiştir. Gene haklar konusunda şöyle buyurmaktadır: “Helak

<sup>46</sup> Duhâ, 9.

<sup>47</sup> İbrahim Sarıçam, *Hz. Peygamber’in Çağımıza Mesajları*, TDV Yayınları, Ankara 2000, s. 93.

<sup>48</sup> Nisâ, 7.

<sup>49</sup> En’am, 152.

<sup>50</sup> Buhârî, *et-Tarîhu'l-Kebîr*, Haydarâbâd 1941, II, 78.

<sup>51</sup> İbn Mâce, II, 1213.

<sup>52</sup> İbn Hanbel, V, 250.

edici yedi şeyden kaçınınız: Şirk, büyü, adam öldürme, riba yeme, savaştan kaçma, iffetli kadına zina isnadında bulunma”<sup>53</sup>

### 5-Köleliğin Kaldırılması:

Hız. Peygamber İslam öncesinden kalma kölelik müessesesinin kaldırılması konusunda büyük gayretler göstermiş ve teşvik edici kurallar koymuştur. Eskiden köleler insan yerine konulmazken İslam’la birlikte kimliklerine ve insanî haklara kavuşmuşlardır. Kölelerin hürriyetlerine kavuşturulması daima teşvik edilmiştir.<sup>54</sup> Günümüzde köleliğin kaldırılması konusunda Hız. Peygamber’in bu kaldırma teşviklerinin büyük rolü olmuştur. Hız. Muhammed ayrıca köle bir kadının hür bir kimseden olan çocuğunun da hür olması kuralını getirmiştir. Bu, o dönemlerdeki Avrupa’nın anlayışına tamamen aykırı bir yeniliktir. Söz konusu yerlerde aynı konumdaki bir çocuk hürriyetten yoksundu. Öte yandan Hız. Muhammed bu konumdaki bir çocuğun annesinin satılabilmesi veya hediye edilebilmesi imkânını da ortadan kaldırmıştır.<sup>55</sup> Sözüün kısası konulan tedbirlerle kölelik gibi insanlığın yüz karası bir müessese yeryüzünden silinmiştir.

### 6-Din ve Vicdan Hürriyeti:

İnsanların sahip olduğu din ve vicdan hürriyeti konusunda ilk temel esaslar Kur’an-ı Kerim tarafından konmuştur.<sup>56</sup> “Dinde zorlama yoktur. Doğruluk, eğrilik birbirinden kesin olarak ayrılmıştır.”<sup>57</sup> “Eğer Rabbin dileyseydi yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi. O halde, inanmaları için insanları zorlayacak mısınız?”<sup>58</sup> ayetleri bu konudaki İslam’ın temel tavrını belirlemektedir. İlk zikredilen ayetin cahiliye döneminde Yahudilere evlatlık olarak verilen ve onların evinde museviliği benimseyen Arap çocuklarının İslamiyetten sonra asıl aileleri tarafından geri alınmak ve müslüman yapılmak istenmesi üzerine indiği göz önüne alınırsa İslam’da din ve vicdan hürriyetinin nasıl titizlik ve samimiyetle korunmak istendiği daha iyi anlaşılır. Hız. Peygamber’in Mekke’den Medine’ye göç etmesinin akabinde burada bulunan gurupların bir araya gelerek meydana getirdiği siyasi yapının temelini oluşturan ve Batı literatüründe genellikle “Medine Anayasası” olarak anılan sözleşmede

<sup>53</sup> Buhârî, III, 195.

<sup>54</sup> Nisâ, 92; Beled, 13; Mücadele, 3; Mâide, 89.

<sup>55</sup> Auguste Bebel, *Hız. Muhammed ve Arap Kültürü*, İstanbul 1997, s.89.

<sup>56</sup> M. Akif Aydın, “İslam Hukukunda Gayrimüslimlerin Din ve Vicdan Hürriyeti”, İstanbul Belediyesi İnsan Hakları Sempozyumu, İstanbul 1994, s.129.

<sup>57</sup> Bakara, 256.

<sup>58</sup> Yunus, 99.

Yahudilerin din ve vicdan hürriyeti açık bir biçimde yer almaktadır. “Yahudilerin dini kendilerine, müslümanların dini de kendilerinedir.” (md. 25)<sup>59</sup>

Din hürriyeti bir dinin yaşanmasında o dinin mensuplarının hiçbir baskıya maruz kalmadan serbest olmaları demektir. Her insanın din hürriyeti bakımından bir takım hakları vardır. Bunları, inanma hakkı, ibadet hakkı, dinini öğrenme-öğretme hakkı, dinin emirlerini yerine getirme hakkı şeklinde sıralayabiliriz.<sup>60</sup> Kur'an-ı Kerim'e dayalı haklar olarak Hz. Peygamber, bu hakları başka din mensuplarına daima tanımıştır. Fakat günümüz dünyasında bu hakların tam verilip verilmediği halen tartışma konusu olduğu görülmektedir.

#### D- Çevre Sorunları Açısından

Hız. Muhammed, insanın sağlıklı yaşayabilmesi temiz bir çevreyle mümkün olacağından bugün dünyamızın baş sorunları arasında yer alan çevre sorunlarına daha yaşadığı çağda önem vermiştir. Yaşadığı çevresini en fazla kirleterek veya bozarak kendi ruh ve beden sağlığını tehlikeye sokan insanın bizzat kendisi olduğundan Kur'an-ı Kerim'de: “Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayınız”<sup>61</sup> buyurulmuştur.

Ruh ve bedenden teşekkül eden insanın hayatını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi için bu iki türlü varlığına zarar verecek her türlü hususa dikkat etmesi gerekmektedir. Bu da ancak temiz, sağlıklı, düzenli bir çevre içerisinde yaşamakla mümkündür. Bunun için de havanın, suyun ve toprağın temiz olması lazımdır. Bu sebeple Hz. Peygamber: “Temizlik imandandır” diyerek her türlü temizliğin iman gereği olduğunu belirtmiştir. Her vesile ile vücudun, elbiselerin ve çevrenin temiz tutulmasını dile getirmiştir. “*Kim soğan, sarımsak yerse ağzındaki koku yok oluncaya kadar toplumumuza gelmesin.*”<sup>62</sup> diyerek pis kokuyla çevrenin rahatsız edilmemesini belirtmiştir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de: “*Muhakkak ki Cenab-ı Allah tevbe edenlerle; çok temizlenenleri sever.*”<sup>63</sup> buyurmuştur. Gene Hz. Peygamber: “Gücünüzün yettiği her şeyi temiz tutunuz ve temizleyiniz. Zira Allah, İslamiyeti temizlik üzerine bina etmiştir. Cennete ancak temiz olanlar girecektir.”<sup>64</sup> diyerek İslamiyetin temelinde temizlik olduğunu ve temizlerin cennete gideceğini belirtmiştir. Diğer bir hadisinde: “İnsanları zahmete düşürmekten korkmasaydım, onlara her namaz vaktinde

<sup>59</sup> Muhammed Hamidullah, *Mecmuatü'l- Vesâki's-Siyasiyye*, Beyrut 1407, s.61.

<sup>60</sup> Fahri Kayadibi, “Din ve Vicdan Hürriyeti-Hoşgörü-Birlik ve Beraberlik”, Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Din ve Devlet İlişkileri Sempozyumu, KSÜ Rektörlüğü Yay., No:54, K. Maraş 1998, s. 43.

<sup>61</sup> Bakara, 195.

<sup>62</sup> *Fethu'l-Kebir*, c. 3, s. 171.

<sup>63</sup> Bakara, 222.

<sup>64</sup> *Ramuzu'l-Ehadis*, s. 258.

dişlerini fırçalamayı emrederdim”<sup>65</sup> diyerek ağız temizliğinin önemine dikkati çekmiştir.

Diğer taraftan Hz. Peygamber , çevrenin en önemli unsurları olan bitki ve hayvan haklarının korunması konusunda da günümüz dünyasına örnek olmuştur.

### 1-Bitkilerin Korunması:

Kur'an-ı Kerim'de: “Allah Teala sizi topraktan yarattı ve sizden toprağı imar etmenizi istedi.”<sup>66</sup> denilmektedir. Biliyoruz ki, toprağın imarı, onun ekilip biçilmesi ve ağaçlandırılması ile mümkündür. Yine bir başka ayette: “Orada hurmalıklar ve üzüm bağlarından cennetler var ederiz, aralarından pınarlar kaynatırız”<sup>67</sup> denerek ağaçlıklar, orman ve koruluklar, cennetle tavsif edilmektedir. Bu sebeple Hz. Peygamber: “Kıyamet kopacağı zaman bile olsa, birinin elinde bir ağaç fidanı bulunursa, kıyamet kopmadan, onu dikmeye gücü yeterse, hemen diksin.”<sup>68</sup> buyuruyor. Bir diğer hadisinde: “Bir kimse bir ağaç dikerse, Allah (c.c.) o kimse için, diktiğı ağacın meyvesi ve yaprağı kadar manevi ecir ve sevap yazar”<sup>69</sup> diyerek ağaç dikmenin ne büyük sevap olduğunu dile getirir. Ağaçları kesip-yakıp yok edenler için de: “Meyvesinden, gölgesinden halkın istifade edeceği bir ağacı (Sidr) kesen kimseyi Cenab-ı Hak, tepe-taklak cehenneme atar.”<sup>70</sup> Diyerek ağaçları imha etmenin cezasının cehennem olduğunu belirtmiştir.

### 2-Hayvanların Korunması:

Hz. Peygamber, hayvan haklarına da büyük önem vermiştir. “Kim haksız yere bir serçe veya daha büyük hayvanı öldürürse, Allahu Teala kıyamet gününde onu ondan sorar.”<sup>71</sup> buyurur.

Bir defasında ona “Hayvanın Hakkı nedir?” diye sordular. Resul-i Ekrem: “Onun hakkı, onu kesip etini yemendir, başını koparıp onu atman değildir.” Buyurdu.<sup>72</sup>

<sup>65</sup> Riyazu's-Salihin, No:1201.

<sup>66</sup> Hud, 61.

<sup>67</sup> Yasin,34.

<sup>68</sup> Fethu'l-Kebir, 1/267.

<sup>69</sup> İbn Hanbel, 5/415.

<sup>70</sup> Camii's-Sagır, Mısır 1321, 2/164.

<sup>71</sup> Nesei, Sünen, 7/239.

<sup>72</sup> Müslim, 3/1548.

Hayvanlara eziyet ve işkence yapmayı yasaklamıştır. “Kim bir hayvana yüzünü, kulağını veya kuyruğunu kesmek suretiyle eziyet eder ve sonra tevbe etmeden ölürse, Allahü Teala kıyamet gününde aynı ceza ile kendini cezalandırır.”<sup>73</sup> demiştir. “Merhamet edin ki merhamet ohmasınız, bağışlayın ki bağışlanasınız”<sup>74</sup> diyerek yaratılmış merhamet etmeyi tavsiye etmiştir.

Böylece çevrenin esasını teşkil eden bitki ve hayvanların yetiştirilip korunmasını istemiştir.

## E-Çalışma ve İş Hayatı Açısından

### 1- İnsanları Çalışmaya Teşvik Etmiştir

Hz. Peygamber, çalışmayı, helal kazanç temin etmeyi, daima ileri gitmeyi tavsiye etmiş; tembelliği, zamanı boşa harcamayı ve yerinde saymayı hoş görmeyerek kınamıştır. Çünkü Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de: “İnsan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. Ve çalışması da ileride görülecektir. Sonra ona karşılığı tam olarak verilecektir.”<sup>75</sup> Buyuruyor. Bunun için bu alanda güvenilir olma, doğruluk, adaletli olma, sözleriyle davranışları arasında uygunluk olması ve işçi-iş veren haklarının gözetilmesi konusunda dikkati çekiyor. Kişinin çalışarak üretimde bulunmasını, ailesini geçindirmesini ve topluma faydalı olmasını daima teşvik ediyor.

Onun çalışma konusundaki bazı sözlerini burada zikrederek üzerinde düşünülerek hareket edilmesinin gereğini burada vurgulamak istiyorum:

-“İnsanların en hayırlısı, insanlara en faydalı olandır.”<sup>76</sup>

-“Allah kulunu, helal kazanç talebinden yorgun düşmüş görmeyi sever.”<sup>77</sup>

-“İnsanın yiyip içtiklerinin en helal ve bereketli olanı, çalışıp kazanarak aldıklarıdır.”<sup>78</sup>

-“Kişinin sırtında odun taşıyarak geçimini sağlaması, versin veya vermesin birisinden bir şey istemesinden daha hayırlıdır.”<sup>79</sup>

<sup>73</sup> Nemi, 27/16.

<sup>74</sup> *Mecmeu'z-Zevaid ve Menbeu'l-Fevaid*, 8/186.

<sup>75</sup> Necm, 39-41.

<sup>76</sup> *250 Hadis*, DİB Yayınları, Ankara, 152. Hadis.

<sup>77</sup> *Tac*, II/35.

<sup>78</sup> İbn Mace, H. No: 2137.

<sup>79</sup> Buhari, Büyü, 15.

-“Allahım! Tembellikten, korkaklıktan, ihtiyarlığın verdiği düşkünlük ve cimrilikten sana sığınırım.”<sup>80</sup>

-İçinizden kim bana, insanlara yük olmayacağına, onlardan bir şey istemeyeceğine söz verebilirse, ben ona Cennette olacağım garanti veririm.”<sup>81</sup>

-“Hz. Peygamber, kişinin çalışmasını, üretimde bulunmasını ve ailesini geçindirmesini, Allah yolunda gayret ve gündüzleri oruç geceleri namazla geçirme ile bir tutmuştur.”<sup>82</sup>

-“Hiç bir kimse kendi elinin emeği ile kazandığından daha hayırlı bir lokma asla yiyemez.”<sup>83</sup>

-“Servet, bir müslüman için ne güzel arkadaştır. Yeter ki o, servetinden fakire, yetime ve yolcuya vermiş olsun.”<sup>84</sup>

## 2-Çalışma ve Ticarete Doğruluk:

Hz. Peygamber, “Emrolunduğun gibi dosdoğru ol”<sup>85</sup> ilahî emre hayatı boyunca özenle uymuş ve müslümanların da uymasını istemiştir. Yapılan işin sağlam yapılmasını ve ticaretin de doğru yapılmasını daima istemiştir. “Doğru sözlü ve her konuda kendine güvenilen bir ticaret adamı, ahirette Peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle beraber olacaktır” diyerek doğru ticaret adamlarını övmüş ve mükâfatlarının yüksek olacağını belirtmiştir. Bir gün çarşıda dolaşırken bir buğday yığınının önünde durup, elini yığının içine daldırınca, belirli bir ıslaklığın farkına varır. Bunun sebebi olarak yağmurdan ıslanabileceğini belirten mal sahibine; ıslak tarafı herkesin görebileceği şekilde üste koymasını gerektiğini söyledikten sonra “Bizi aldatan bizden, değildir”<sup>86</sup> buyurmuştur. Gene bir hadisinde: “Müslüman, diğer insanların elinden ve dilinden güvende oldukları kimsedir.”<sup>87</sup> diyerek gerçek müslümanın eliyle ve diliyle başkalarına zarar veremeyeceğini belirtmiştir.

<sup>80</sup> Buhârî, III, 224.

<sup>81</sup> Tac, II, 36.

<sup>82</sup> Buhârî, Nafakat, I; İbn Mace, II, 724.

<sup>83</sup> Buhârî, II, 9.

<sup>84</sup> İbn Hanbel, Müsned, c. III, s. 21.

<sup>85</sup> Hüd, 112.

<sup>86</sup> Müslim, I, 99.

<sup>87</sup> Müslim, Kitabu'l-İman, Bab:14, H. No: 41.



### 3-Ticareti Teşvik:

Hz. Peygamber: “Rızkın onda dokuzu ticarete”<sup>88</sup> diyerek insanları ticarete teşvik etmiştir. “Korkak tâcir mahrumdur, cesur tacir ise rızıklandırılmıştır”<sup>89</sup> diyerek ticarete atılganlığın önemini vurgulamıştır.

### İşçi-İşveren İlişkileri:

Hz. Peygamber, işçi-işveren ilişkilerine çok önem vermiştir. İşçilere ağır iş yüklenmesi, ücretin geciktirilmesi, koybolan malı haksız yere işçiye ödetilmesi gibi haksız uygulamaları yasaklamış, işçilere adaletli bir şekilde davramlmasını ve kardeş muamelesi yapılmasını emretmiş, bu prensipleri de hayatında uygulamıştır.<sup>90</sup> “İşçiye ücretini teri kurumadan veriniz”<sup>91</sup> diyerek işçiye ücretinin zamanında verilmesini belirtmiştir.

Hz. Peygamber çalışmaya, ticaret yapmaya, ilerlemeye bu kadar önem vermesine rağmen müslüman milletlerin dinde yasaklanmış olan tembellek ile geri kalarak bu konuda dinin ruhuna ters düşmeleri akıl-mantık işi değildir. Fakat çalışan başka dinden de olsa karşılığını görür.

### 4-İşi Sağlam Yapmak:

Hz. Peygamber oğlu İbrahim’in mezarını kazarken göze hoş görülmediğinden dolayı mezarın bir köşesinde beliren bir deliğin kapatılmasını mezar kazıcısından istemiş ve yapılan işin sağlam ve noksansız yapılmasını belirtmiştir. Bu tavrıyla san’at ve estetiğin de önemini vurgulamıştır.

### F-Ahlak Açısından

Her türlü ahlaksızlığın cirit attığı bir dönemde Peygamberlik görevi ile gelen Hz. Muhammed’in en önemli özelliği ahlaken en üstün ve mükemmel olmasıdır. Onun ahlakı Kur’an-ı Kerim’de: “Hiç şüphesiz Sen, büyük bir ahlak üzerindesin”<sup>92</sup> şeklinde övülmüştür. Kendisi de: “Ben, ancak güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim”<sup>93</sup> diyerek görevinin güzel ahlakı tamamlamak olduğunu belirtmiştir.

<sup>88</sup> Münavi, *Feyzül-Kadir*, Mısır 1938, III. 244-245.

<sup>89</sup> İbn Mace, II, 832.

<sup>90</sup> Geniş bilgi için bkz. Ali Bardakoğlu, “İslam Hukukunda İşçi-İşveren Münasebeti”, *İslam’da Emek ve İşçi İşveren Münasebetleri*, İstanbul 1986, s. 179; Hüseyin Atay, *İslam’da İşçi İşveren İlişkileri*, Ankara 1979.

<sup>91</sup> İbn Mace, II, 817.

<sup>92</sup> Kalem, 4.

<sup>93</sup> Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c.2, s.381; Buhari, *Edebü’l-İmüfred*,s.78.

Hız. Peygamber (s.a.s.)'in vefatından sonra Hız. Âişe'ye: "Resûlullah aleyhisselâmın ahlâkı nasıldı?" diye soruldu.

Hız. Âişe, onlara "Sen hiç Kur'an okumuyor musun? Resûlullahın ahlâkı Kur'an'dan ibaretti." dedi. İşte Onun ahlakını tanımak isteyen Kur'an'ı okusun ve onu orada görsün.

### el-Emîn=Güvenilir Oluşu:

Hız. Peygamber, daha peygamberlik görevi gelmezden önce kendisine "el-Emîn=Güvenilir" lakabı takılmıştı. Çocukluğundan beri hiçbir eğri ve güvensizlik tarafı görülememiş ve kendisine bu vasıf takılmıştır. Emanetler ona güvenilerek teslim edilirdi. İşte kırk yaşına geldiğinde ve Peygamberliğini halka söylediğinde buna kimsenin itiraz edecek tarafı yoktu. O, İnsan-ı Kâmil idi. Şimdiye kadar yalan söylememişti ki şimdi söylesin. Fakat bazı inatçı ve eski alışkanlıklarından kopamayanlar itiraz ediyordu. Ama akıl ve vicdanlar onu onaylıyordu.

Çünkü onun özü, sözü ve yaşayışı tamamen birbirine uygundu.

Hız. Peygamber, iman ile güvenilir kimse olmak arasında sıkı bir bağ bulunduğunu şu sözleriyle ifade etmektedir: "Emanete riayeti olmayanın imam yoktur."<sup>94</sup> "Kişinin kalbinde iman ile küfür bir arada bulunmaz. Güvenirlilik ve hainlik de bir arada olmaz."<sup>95</sup> "Mü'min, insanların kendisine güvendiği kimsedir. Müslüman, dilinden ve elinden müslümanların salim olduğu kişidir. Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a andolsun ki, kötülüklerden komşusunun emîn olmadığı kişi cennete giremez."<sup>96</sup> Emanete riayet rızık, hâinlik ise fakirlik getirir."<sup>97</sup> buyurmuştur.

Görülüyor ki Hız. Peygamber güvenilir emin kişi olmanın toplum ahlakının imana dayalı bir parçası olduğunu açıkça ifade etmektedir. Gerçekten de güven duygusu günümüz dünyasının en fazla muhtaç olduğu bir husustur. Ailede güven, iş yerinde güven, ticari hayatta güven, her alanda güven, kısaca toplumun her kesiminde güven önemlidir.

Hız. Peygamber'in ahlâkî yönlerinden insanlığın alacağı çok hususlar vardır. Hız. Enes onu "Yanında on yıl hizmet etmek için bulunduğum halde o bir gün olsun bana öfkelenmedi, kötü söz söylemedi, iş buyurmadı, hep kendi işini kendisi yaptı. Sözü güzel, yüzü gülekti." şeklinde anlatmıştır.

<sup>94</sup> İbn Hanbel, III, 135-154.

<sup>95</sup> İbn Hanbel, II, 349.

<sup>96</sup> İbn Hanbel, III, 54.

<sup>97</sup> Buhari, Kitabu'l-Emânet.

Günümüz müslümanların en büyük sıkıntısı sözleriyle davranışlarının uygun olmayışıdır. Oysa ki "Din muameledir." İşin sözüne uygun ve sağlam olacak. Dini iyi yaşamının alameti yapılan işlerin dinimizin istediği gibi dosdoğru ve düzgün olmasıdır. Bu durum aynı zamanda iman ve ibadetlerin gereğidir. Bunun için Kur'an-ı Kerim'de: "*Muhakkak ki samimiyetle kılınan namaz insanları her türlü kötülükten men eder*"<sup>98</sup> buyurulmuştur. İşte Hz Muhammed bu durumuyla bütün insanlığa her zaman örnektir.

H. Peygamber'in kanatkârlığı, hayat sadeliği, cömertliği, insanlara güzel davranışları, nazıldığı, muhtaçları ve düşkünleri gözetmesi ve insanlara hizmeti , kısaca kişiliği daima insanlara örnek motif oluşturacaktır.

### G- Aile Açısından

Peygamberimiz örnek bir aile reisi olarak insanların eş ve çocuklarına karşı ahlaken nasıl olması gerektiği konularında emir ve tavsiyelerde bulunmuştur. "Sizin en hayırlınız ailesi için hayırlı olandır. Bana gelince ben aileme karşı en hayırlı olanım" diyerek kişinin ailesine karşı hayırlı olması konusunda tavsiyede bulunmuştur. "*En hayırlınız hanımlarınıza karşı iyi davranmanızdır.*"<sup>100</sup> diyerek de eşlerine karşı iyi davrananları hayırlı insan olarak nitelendirmiştir. Enes b. Malik ise "*Ailesine Resulullah kadar şefkatli bir kimse görmedim.*"<sup>101</sup> demişti

Aile fertlerine karşı yumuşak davranmayı iman gereği ve bir ahlak kuralı olarak kabul etmiştir. "*Mü'minlerin imanca en mükemmel olanı, ahlakça en güzel olanı ve aile fertlerine yumuşak davrananıdır.*"<sup>102</sup>

Sahabe-i Kirama hanımlarına daima iyi davranmalarını öğütlerken onları dövmeyi de men etmiştir. "*Kadınları ancak kötüleriniz döver*"<sup>103</sup> demiştir. Bir diğer sözünde de: "*Kadınlarınızı nasıl dövüyor, sonra da akşam olunca beraber yatıyorsunuz*"<sup>104</sup> şeklinde kınamıştır.

<sup>98</sup> Ankebut, 45.

<sup>99</sup> İbn Mace, I, 636.

<sup>100</sup> İbn Mace, I, 636.

<sup>101</sup> İbn Sad, I, 36.

<sup>102</sup> İbn Hanbel, VI, 47.

<sup>103</sup> İbn Sad, VIII, 134.

<sup>104</sup> İbn Hanbel, IV, 17.

## I- İdarecilik Açısından

Hız. Peygamber'in idaresi istişare üzerine kurulmuştur Kur'an-ı Kerim'de istişârenin önemi üzerinde çok durulur.<sup>105</sup> Bizzat Hız. Peygamber'e istişâre etmesi emrolunur.<sup>106</sup> Hız. Peygamber de bu emre uyarak sahâbilerle istişarede bulunmuştur. Ebû Hurayre bu konuda şunları söylemiştir: "Resûlullah'tan daha fazla arkadaşları ile istişâre eden hiçbir kimse görmedim."<sup>107</sup> İşte onun idaresindeki can alıcı nokta budur. Her konuda insanlarla istişare ederek doğru kararlar alabilmek. Hız. Peygamber'in idaredeki bu model davranışı günümüz idarelerine de yansımıştır. O, istişare yanında Bey'atı'da getirmiştir. Bey'at'ın kelime mânası el tutuşarak bir konuda misaklaşma/ahdleşme. Kadınlar da var bunun içinde. Ya bizzat alıyor, ya görevlendiriyor birini, daha çok Hız. Ömer'i, git benim adıma bîat al diyor. Böylece kadının da seçme-seçilme hakkını o günden tanıyor.

Şûrâ'mın yanında Bey'at'ı da getirmiş. Bütün bunları topladığımız zaman şunu görüyorsunuz: Yönetim şeklini Kur'an, şûra ve bey'at'a dayandırıyor. Bu da Kur'anî prensiplere sadakatle cumhuriyet ve demokrasidir.<sup>108</sup>

Hız. Peygamber idarî ve diğer her türlü faaliyetlerinde adalet ve ahlaki esas almıştır. İslam'ın doğduğu sırada Araplar ve Yahudiler arasında sınıf farkları mevcuttu. İslam döneminde ise, bu dini kabul eden herkes eşit sayılıyordu. İdareleri altındaki, gayri müslimlerin kendi aralarındaki eşitsizlikleri bile ortadan kaldırıyordu.

İçte barış ve huzuru, dışta da emniyeti sağlamak Hız. Peygamber'in temel hedeflerinden biriydi. Nitekim cahiliye döneminde kabileler arasında savaşlar, kanlı soygunlar, kervan baskınları ve kan davaları eksik olmazken, Hız. Peygamber döneminde bunlar büyük çapta önlenmiştir.<sup>109</sup>

Kur'an-ı Kerim'de Hız. Peygamber insanlar arasında adaleti gerçekleştirmekle emrolunmuştur.<sup>110</sup> Bunun için Hız. Peygamber, adalete ve kul hakkına çok önem vermiştir. Zulmü ve haksızlığı her zaman kötlemiştir.

<sup>105</sup> Sarıçam, a.g.e., s. 36.

<sup>106</sup> Al-i İmrân, 159.

<sup>107</sup> Vakîdi, II, 580.

<sup>108</sup> Yaşar Nuri Öztürk, "Kur'an'a Göre Hukuk Devleti ve İnsan Hakları", *İ.Ü.İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:1, İstanbul 1999, s. 21.

<sup>109</sup> Sarıçam, a.g.e., s. 38.

<sup>110</sup> Şûrâ, 15.

“Müslüman, müslümanın kardeşidir, ona zulmetmez.”<sup>111</sup> diyerek bir müslümanın kardeşine zulüm edemeyeceğini vurgulamıştır.

### İ- Sosyal Dayanışma Açısından

İslam dini, yardımlaşmayı, dayanışmayı, düşkünlere gözetmeyi bir ibadet tarzında değerlendirmiştir. Zekât, sadaka-i fitr, fidyeye gibi malî ibadetler bunun en açık örneğidir. Kur'an-ı Kerim'de “İyilik ve takva üzerinde yardımlaşın, kötülük ve zulüm üzerinde yardımlaşmayın” buyurulmaktadır.<sup>112</sup> Demek ki her türlü iyilik konusunda yardımlaşma olacak, fakat günah ve kötülük üzerinde asla olmayacaktır. Hz. Peygamber aldığı tedbirlerle toplumun her kesimini korumayı amaçlamıştır. Yoksullar, düşkünlere, köleler, borçlular, zayıflar hep korunmuşlardır. Hz. Peygamber, Kur'an'ın koyduğu sosyal dayanışma ilkelerini hep uygulamıştır.

### K- Barışı Sağlama

Hz. Peygamber hayatı boyunca insanlar arasında barışı temin etmeye çalışmıştır. Mecbur kalmayınca savaşmamıştır. Savaş, savunma mecburiyetinden yapılmıştır. “İslâm” kelimesinin “Barış” anlamına gelmesi barışın önemini ve gerekliliğini göstermektedir. Dininin adı “Barış” manasına gelen bir peygamber, elbet de barışı temin için uğraşacaktır. Barış, sevgi ve rahmet peygamberi olan Hz. Muhammed savaşta ve savaşmaktan hoşlanmazdı. Kur'an-ı Kerim'de inananlara “Hep birden barışa girmeleri”<sup>113</sup> emredilmektedir. Hz. Peygamber'e de “Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a dayan, çünkü O, işitendir, bilendir.”<sup>114</sup> denilerek barışa yanaşması istenmiştir.

İslam dininde mecburiyet karşısında savaşa izin verilmiştir. Müşriklerin iyilikten, hoşgöründen ve yumuşak davranıştan anlamamaları ve devamlı saldırgan davranışları zora karşı zor kullanmayı, kuvvete karşı kuvvetle karşılık vermeyi mecbur etmiştir. Bu sebeplerden dolayı zorda olan müslümanlara istemeseler de savaş izni zoraki verilmiştir.<sup>115</sup> Böylece barış içi savaş zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Meşrû müdafaa, insan hakları ve din hürriyetini güvence altına almak, toprakları yabancı saldırılardan korumak gibi sebeplerle savaşa mecbur kalınmıştır. Ama bütün bunların ucunda barış vardı.

<sup>111</sup> Zebîdî, *Sahihi Buhârî Muhtasarı Tecridi Sarîh Tercemesi*, çev. Ahmed Nâim-Kâmil Miras, Ankara 1980-83, VII, 360.

<sup>112</sup> Mâide, 2.

<sup>113</sup> Bakara, 208.

<sup>114</sup> Enfâl, 61.

<sup>115</sup> Hac, 39-40.

Günümüz dünyasının çeşitli menfaatlerin çatışması neticesi yapılan çekişmelerden kurtulması için Hz. Peygamber'in barışçı kişiliğinden alacağı çok şeyler vardır.

### Sonuç

Hız. Muhammed 23 yıllık peygamberlik döneminde putperestliğin yerine tevhid inancını, zulmün yerine adaleti, ahlaksızlığın yerine ahlakı, düşmanlığın yerine kardeşliği, sürtüşmenin yerine dayanışmayı, cehaletin yerine bilgiyi, tembelliğin yerine çalışmayı, savaşın yerine barışı getirmiştir. İnsanlık sıfatlarını kaybetmiş insanlara, tekrar bu sıfatlarını kazandırmıştır.

Onun örnek kişiliği, bir çok güzel vasıflarıyla dünya durdukça insanlığa ışık tutmaya devam edecektir. Ahlakı, doğruluğu, güvenilirliği, adaleti, cömertliği, temizliği, çalışkanlığı, nezaketi, affediciliği, tevazusu, cesareti, sevgi-saygısı ve diğer güzel vasıflarıyla hep insanlara örnek olmuştur. O, insanlık için bir modeldir.

Cahiliye devrinin kan davalarını, cehaleti, zulmü, kini, soygunları, içki, kumar, hırsızlık, yalan, gıybet, yetim malı yemek, soygun, düşmanlık gibi toplum huzurunu bozan kötülükleri ortadan kaldırmak için bütün gücünü kullanmıştır. İnsan haklarını korumak, mal ve can emniyetini teminat altına almak, sosyal dayanışmayı temin etmek, bunalımları gidermek, herkesin insanca yaşamasını sağlamak için didinip durmuştur. Kendini değil canlı-cansız bütün varlık alemini düşünmüştür.

Onun örnek hayatı ve güzel uygulamaları, sadece kendi zamanında yaşayan insanlığa değil, tarih boyunca bütün insanlığa model olacaktır. Getirdiği mesaj, bütün çağları aydınlatacaktır.

Yeter ki O'nun örnek hayatı yeterince insanlığa tanıtılabilsin.